

П Р А В И Л Н И К

О СПРОВОЂЕЊУ ПЛАТФОРМЕ ЗА ОТВОРЕНУ НАУКУ 2.0

МИНИСТАРСТВА НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА

У ИНСТИТУТУ ТЕХНИЧКИХ НАУКА САНУ

Београд,
11.09.2025. године

На основу Платформе за отворену науку 2.0 Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије и Закона о науци и истраживањима („Службени гласник РС“, бр. 49/2019), директор Института техничких наука САНУ доноси

Правилник о спровођењу Платформе за отворену науку 2.0 Министарства науке, технолошког развоја и иновација у Институту техничких наука САНУ

Опште одредбе

Члан 1

Овим Правилником о спровођењу Платформе за отворену науку 2.0 Министарства науке, технолошког развоја и иновација у Институту техничких наука САНУ (у даљем тексту Правилник) уређују се обавезе, одговорности, мере и процедуре које имају за циљ спровођење Платформе за отворену науку 2.0 Министарства науке, технолошког развоја и иновација (у даљем тексту Платформа).

Правилник се примењује на све истраживаче запослене у Институту техничких наука САНУ (у даљем тексту Институт) ангазоване на пројектима који се делимично или у потпуности финансирају средствима из јавног буџета Републике Србије.

Истраживачи су лица која обављају послове научноистраживачке делатности и која испуњавају услове прописане Законом о науци и истраживањима.

Дефиниције

Члан 2

Дигитални репозиторијум је систем електронских сервиса који омогућавају архивирање, трајно чување, јавну презентацију и дисеминацију различитих врста научних резултата. Основу система чини дигитална база интегралних докумената који представљају резултате научног рада (монографије, чланци у часописима, поглавља у тематским зборницима, истраживачки подаци, аудио и видео материјали итд.) и метаподатака који их описују. Институт техничких наука користи Дигитални архив издања САНУ – ДАИС као дигитални институционални репозиторијум.

Дијамантски отворени приступ подразумева објављивање у отвореном приступу од стране издавача тако да се трошкови објављивања не наплаћују ни од аутора, ни од њихових институција или финансијера истраживања.

Зелени отворени приступ подразумева праксу депоновања рецензиране (*post-print*, рецензирани рукопис прихваћен за објављивање) или нерецензиране (*pre-print*) верзије рукописа објављеног рада у репозиторијум са отвореним приступом.

Златни отворени приступ подразумева непосредно објављивање публикације у режиму отвореног приступа од стране издавача. Да би покрио трошкове публикувања, издавач наплаћује накнаду од аутора или, чешће, од институције у којој је аутор запослен или финансијера пројекта на којем је аутор ангажован.

Истраживач - према Закону о науци и истраживањима, истраживач је лице са најмање високом стручном спремом, односно са најмање завршеним основним академским студијама, које ради на научноистраживачким и развојним пословима и које је изабрано у звање, у складу са законом.

Истраживачки софтвер укључује датотеке са изворним кодом, алгоритме, скрипте, рачунарске токове рада и извршне датотеке, настале током или у сврху истраживања.

Истраживачки хардвер је физички објекат, који је настао током, или у сврху истраживања.

Метаподаци су структурисани подаци који описују карактеристике неког извора информација, других података, предмета или особа (нпр. наслови, имена аутора, имена уредника, место и година објављивања, волумен, свеска, пагинација, кодна ознака пројекта, стандардни међународни бројеви, као што су ISBN и ISSN, трајни идентификатори, као што су DOI, ORCID користе се за описивање публикација).

Отворени хардвер је физички објекат, чија је пројектна документација јавно доступна, тако да свако може да га проучава, конструише, мења, дистрибуира или да продаје дизајн и/или хардвер који је креиран на основу доступног дизајна. Отворени хардвер обично укључује делове који чине функционалну структуру физичког објекта, софтвер којим се постиже та функционалност, документацију која укључује инструкције, схеме и слично, као и бренд, који се односи на лого и дизајн производа. На пример, отворени хардвер у науци укључује стандардну лабораторијску опрему и помоћне материјале, као што су сензори, биолошки реагенси, аналогне и дигиталне електричне компоненте.

Рецензирани рукопис прихваћен за објављивање (*post-print*) је верзија научног рада која је прошла процес стручне рецензије и прихваћена је од стране издавача за објављивање, али још увек није технички уређена. Она садржи све измене које су настале као резултат рецензије и представља коначни ауторски рукопис графичког обликовања.

Хибридни часописи са отвореним приступом су часописи који наплаћују претплату, односно трошкове преузимања чланака, али истовремено нуде ауторима могућност да, уз накнаду, објаве рад у отвореном приступу.

Creative Commons лиценце (<https://creativecommons.org/share-your-work/>) су стандардизоване бесплатне лиценце којима аутор уступа право искоришћавања свог ауторског дела. Лиценцама се дефинишу услови под којима се објављено дело сме користити, а да то не представља повреду ауторског права. Избором једне од седам лиценци аутори одређују на који начин и у ком обиму корисници могу искоришћавати ауторско дело. Овај систем лиценци развила је непрофитна организација

Creative Commons и он се данас примењује као стандард у дигиталним репозиторијумима и у издаваштву у отвореном приступу.

FAIR принципи су скуп смерница које имају за циљ да унапреде управљање, размену и употребу истраживачких података и других дигиталних ресурса, као што су софтвер и радни процеси. **FAIR** је акроним од *Findable* (дигитални објекти се лако могу пронаћи захваљујући трајним идентификаторима и детаљним метаподацима, *Accessible* (доступни су преко стандардних протокола са доступним метаподацима, чак и када дигитални објекти нису доступни), *Interoperable* (интероперабилни су зато што се користе стандардни формати за податке и контролисани речници за метаподатке) и *Reusable* (могу се виšekратно користити захваљујући транспарентним лиценцама и детаљној документацији).

Отворени приступ научним публикацијама

Члан 3

У Дигитални архив издања САНУ – ДАИС, који служи као дигитални институционални репозиторијум Института (у даљем тексту ДАИС) и доступан је на URL адреси <https://dais.sanu.ac.rs/>, обавезно се депонују електронске верзије свих научних публикација насталих као резултат научних истраживања која се реализују у Институту, а нарочито оних које су настале као резултат програма и пројеката финансираних из јавног буџета Републике Србије.

Научним публикацијама се сматрају:

- чланци објављени у научним часописима;
- монографије;
- поглавља у монографијама и текстови објављени у тематским зборницима;
- саопштења са конференција објављена у целини или изводу;
- докторске дисертације.

Члан 4

Електронске копије свих научних публикација насталих у оквиру програма и пројеката који се делимично или у потпуности финансирају из јавног буџета Републике Србије морају бити архивирани у ДАИС-у одмах након објављивања.

Обавеза архивирања у репозиторијуму односи се и на научне публикације објављене у часописима, монографијама и зборницима које су већ доступне у отвореном приступу (тзв. златни и дијамантски отворени приступ).

Члан 5

Интегрални текст публикација мора бити доступан у отвореном приступу најкасније одмах након објављивања, а изузетно три месеца од дана објављивања.

Када год је могуће, треба обезбедити отворени приступ коначној, објављеној верзији публикације. Ако то није могуће, у ДАИС-у се мора архивирати и рецензирани рукопис научне публикације прихваћен за објављивање, који ће бити доступан у отвореном приступу.

Члан 6

Приликом потписивања уговора са издавачима, аутори су дужни да воде рачуна о одредбама Закона о ауторском и сродним правима које се односе на ауторско дело створено у радном односу и да задрже права интелектуалне својине неопходна за омогућавање отвореног приступа коначној, објављеној верзији публикације или рецензираном рукопису.

Члан 7

Сви јавно доступни резултати архивирани у ДАИС-у морају бити заштићени машински читљивим *Creative Commons* (CC) лиценцама.

Члан 8

Наведене обавезе односе се на све научне публикације које су истраживачи објавили почев од 1. јануара 2025. године.

Члан 9

Истраживачима се препоручује да при избору часописа, монографија и зборника предност даје публикацијама у отвореном приступу за које се не наплаћују трошкови објављивања (тзв. дијамантски отворени приступ).

Члан 10

Трошкови које часописи, монографије и зборници наплаћују да би рад био доступан у отвореном приступу сматраће се оправданим ако су предвиђени буџетом пројекта или програма у којима истраживачи учествују и ако публикације у којима ће радови бити објављени имају транспарентне уређивачке политике. Неће се прихватати појединачни захтеви за накнаду трошкова.

Члан 11

Трошкови објављивања у тзв. хибридном часописима са отвореним приступом, где је део садржаја доступан уз претплату, а део је у отвореном приступу, не смеју се плаћати средствима из јавног буџета Републике Србије.

Члан 12

Радови за које су трошкови објављивања у отвореном приступу плаћени јавним средствима морају бити објављени под слободном лиценцом (препоручује се CC BY).

Управљање истраживачким подацима

Члан 13

Истраживачи су дужни да истраживачким подацима прикупљеним током истраживања која су делимично или у потпуности финансирана из јавног буџета Републике Србије управљају у складу са *FAIR* принципима.

Истраживачким групама се препоручује да припреме план управљања истраживачким подацима чак и када финансијер истраживања то не захтева.

Члан 14

Истраживачки подаци који су послужили као основа за публикације морају бити доступни у отвореном приступу најкасније непосредно након објављивања резултата добијених на основу тих података у публикацији, морају да садрже машински читљиве референце на повезане публикације и друге научне резултате (попут софтверског кода, инструмената и сл.) и морају бити заштићени стандардизованом машински читљивом лиценцом.

Члан 15

Истраживачима се препоручује да објављују све истраживачке податаке у отвореном приступу када за то не постоје законска, уговорна, етичка и/или друга ограничења, а у складу с принципом “отворено колико је могуће, затворено колико је неопходно.

Члан 16

Истраживачки подаци, треба да буду похрањени у одговарајуће дигиталне репозиторијуме који су усклађени са *FAIR* принципима и обезбеђују дугорочно чување и заштиту података.

Истраживачима се препоручује да истраживачке податке депонују у ДАИС, који испуњава наведене захтеве.

Ако су подаци депоновани у неки други репозиторијум, тај податак се мора доставити Библиотеци Института.

Отворени приступ истраживачком софтверу и пројектној документацији истраживачког хардвера

Члан 17

Истраживачима се препоручује да изворни софтверски код и пројектну документацију истраживачког хардвера насталу у оквиру истраживања која су делимично или у потпуности финансирана из јавног буџета Републике Србије учине јавно доступним и читљиви за људе и машине (у складу са најбољим праксама и *FAIR* принципима), под слободним лиценцама које омогућавају приступ, коришћење, модификацију, дељење, проучавање и стварање нових верзија.

Обавезе истраживача

Члан 18

Сви истраживачи запослени у Институту морају да поседују јединствени лични идентификатор ORCID.

Члан 19

Истраживачи имају обавезу да самостално депонују у ДАИС или достављају Библиотеци Института ради депоновања електронске верзије свих научних публикација које су објавили под афилијацијом Института, а нарочито оних које су настале као резултат јавно финансираних програма и пројеката.

Члан 20

Истраживачи су дужни да Библиотеци Института доставе информације о свим објављеним резултатима истраживања (истраживачки подаци, препринт, саопштење са конференције итд.) повезаним са публикацијама депонованим у ДАИС.

Члан 21

Истраживачи могу да самостално депонују у Репозиторијум и научне публикације које су објавили под другим афилијацијама.

Обавезе Библиотеке

Члан 22

Библиотека ИТН САНУ:

- пружа подршку истраживачима приликом депоновања публикација и истраживачких података у ДАИС;
- врши контролу квалитета и интегритета метаподатака и датотека депонованих у ДАИС;
- стара се о поштовању ауторских права и услова лиценци;
- организује едукацију истраживача у вези са процедурама депоновања у ДАИС, као и о другим темама везаним за спровођење Платформе за отворену науку 2.0;
- врши надзор над спровођењем Платформе за отворену науку 2.0 Институту.

Праћење спровођења Платформе за отворену науку

Члан 23

Контрола спровођења Платформе за отворену науку 2.0 врши се најмање једном годишње, приликом подношења извештаја о раду истраживача.

Контролу спровођења Платформе врши Библиотека Института, а на основу података о резултатима које истраживачи достављају уз годишње извештаје.

Завршне одредбе

Члан 24

Институт ће посебним правилницима регулисати награђивање истраживача који доследно примењују принципе отворене науке и транспарентан приступ истраживачким инфраструктурама.

Члан 25

Институт ће у складу са својим могућностима подржати програме сталног стручног усавршавања у области отворене науке како би се обезбедили континуирана обука и развој вештина за све запослене који су директно или индиректно укључени у научноистраживачке активности (истраживачи, библиотекари, техничко и административно особље и чланови управе)

Члан 26

Овај Правилник ће се објавити на огласној табли Послодавца.
Правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања.

Број 624/1

Датум: 11.09.2025. године

Др Милош Томић,
Директор Института техничких наука САНУ

Службена белешка:

Правилник је објављен на огласној табли Института техничких наука САНУ дана: 11.09.2025.

Потписом потврђује: Александра Стојичић, секретар ИТН САНУ
